

Kazalište i kino u duhovnoj pastvi.

Dr. P. Lončar.

I. Kazalište.

Neizmijerni upliv na uzgoj omladine, a na formiranje savjesti odraslih imadu u gradovima i trgovištima kina i kazališta. U pastoralnom su radu ta dva moćna faktora, uz zlo štivo, najveće zapreke i poteškoće. Dosta je samo tjeđan dana pratiti novinske izvještaje i analizirati uzroke tolikih zločina, nemorala, provala i samoubojstva. Kad bi se i strogo pazilo, da ništa nećudoredna ne dolazi na pozornicu, ipak i najsavjesnijoj censuri je nemoguće sprijećiti sve one načine, na koji se može i najbolji komad da prikaže u kazalištu na nezgodan način. Mnogo toga zavisi o osobi, koja imade da glumi odnosnu ulogu. Gdje nema osjećaja odgovornosti pred Bogom i svijesnoga straha pred moralnom krivnjom, tu ne vrijede sve preventivne mjere ništa. A opet i najbolje uzgojeni ćovjek može da vremenom popusti u svojim nazorima, ako u borbi sa životnim prilikama bude prinuđđen, da se kreće u nepovoljnom ambijentu.

Zato su u drugim zemljama već odavna išli za tim, da se pokrenu organizacije katolićkih kazališnih glumaca, koji će njegovati katolićki život, spremati, odabirati i glumiti samo dobre komade i u predstavama paziti na ćednost i moralnu ispravnost svojih akcija. Mjesećnik »Glauben und Wissen« (24. J. 1927. H. 8., 9.) donosi kratki prijedgled toga nastojanja i njegove uspjehe.

U Sjevernoj Americi postoje u raznim gradovima kat. glumaćke organizacije, a naroćito se istiće u Newyorku udruženje pod naslovom »Catholic Actors Guild«, katolićko glumaćko bratstvo. Njegov je zaštitnik sv. Genezije. Udruženje imade svoje duhovne vježbe, godišnje kongrese, svoja predavanja i ine priredbe, koje podržavaju organizacijsku svijest. Broji 1700 ćlanova, a pokrovitelj je društva kardinal nadbiskup newyorški Hayes. Zgodnom taktikom je kardinal predobio i newyorškoga naćelnika Walkera za kršćanske nazore u kazališnom radu, pa je on to već i u ime svoje i svojih gradskih otaca i službeno izjavio. Posljedica toga stanovišta je bila ta, da je već u tri maha zabranio nećudoredne predstave u gradu. Kardinal Hayes svakom zgodom izdiže organizaciju katolićkih glumaca i pokazuje, kako groznim pogibeljima prijeti upravo pozornica u uzgoju ćudoredne ćistoće.

U Engleskoj imade već 15 godina pozorišna organizacija. Usto je još nedavno, ove godine, osnovan klub »the Interval-Club« pod protektoratom biskupa iz Seeda. Mnogi ćlanovi pristupaju svaki dan na sv. Prićest. Vrijedno je spomenuti, da su u Engleskoj dva ćovjeka, dva poznata nakladnika Shead i Ward, pokrenula i potpomazu izdavanje katolićkog »the Reader's Theater«, što znaći Pozorišni ćitatelj.

U Irskoj, u glavnom gradu Dublinu, postiglo je katoličko pozorišno gibanje to, da se u kraljevskom kazalištu uzimaju i komadi vjerskoga sadržaja, koji se nijesu već 200 godina predstavljali.

Francuska je ipak u ovom gibanju u posljednje vrijeme najjača. Naročito se u tom ističe Paris pod vodstvom kardinala nadbiskupa Duboa. Dijecezanski kongres pariškog župskog saveza se najozbiljnije bavio kinom i kazalištem i odlučio uplvisati u katoličkom duhu na ove uredbe. Već je otprije postojalo udruženje francuskih glumaca pod naslovom »Comédie française«. Godine 1926. jedan član toga udruženja pokrenuo je akciju, da se glumci katoličkog osjećaja udruže posebice. Kardinal Dubois i mnogi drugi crkveni odličnici su prisustvovali konstituirajućoj skupštini. Udruženje se prozvalo »Frères de St. Genest« t. j. Bratstvo sv. Genezija. Sama skupština je počela službom Božjom. Još i danas imadu pariški katolički glumci u posebnoj crkvi svake nedjelje i blagdana svoju sv. Misu. Pa kao što su onu prvu Misu prozvale francuske novine »glumačka Misa«, tako se ona i danas zove.

Iz krila Bratstva sv. Genezija je niklo »Fédération pour la défense artistique et morale du Théâtre de France«, Savez za umjetničku i moralnu obranu francuskoga pozorišta, koji imade zadaću da podupire i omogućuje publikacije »Ujedinjenja kazališnih umjetnika«, »Union des artistes«. Napokon je iskrsla iz svega toga organizacija »Campagnons de Notre Dame«, Pomoćnici Naše Gospe, koju podupire materijalno kardinal Dubois, a dao im je i jednu kuću na raspolaganje na Montmatreu.

U Italiji je osnovan »Savez lombardskih prijatelja glumaca«. Savez je oglosio u javnosti jedan svoj zaključak, koji glasi: Svi članovi Saveza neka imadu iza kulisa sliku sv. Genezija i presvete Djevice i ondje neka izmole prije predstave jednu Zdravu Mariju.

U Belgiji je još za života kardinala Merciera i pod njegovim protektoratom bilo nekoliko sastanaka i dogovora katolički mislećih glumaca. Oni su smatrali svojom zadaćom, da opskrbljuju provinciju dobrim katoličkim igrokazima. Poslije se sastao pod predsjedanjem nadbiskupa belgijskoga primasa u Mechelnu »Kongres za kršćansku katoličku kazališnu umjetnost«. Na nj je došlo 400 izaslanika raznih kazališnih udruženja. Tu je bilo i lajka i članova diletantskih udruženja. Stvorili su »Katoličku francusku kazališnu centralu« sa sjedištem u Brusselu. Ta si je preduzela, da skupi sve sile, koje djeluju na kršćanskim kazalištima i tako podupre i pojača upliv u tom pogledu mjerodavnih krugova. Njoj su pridružili »Općenitu kazališnu biblioteku«, koja imade 10.000 komada, što ih posuđuje raznim društvima i daje savjete direktorima, piscima i predstavljajima.

I u Austriji je u posljednje vrijeme ove godine »Savez katoličkih spisatelja« dobio »Centralu za katoličku kazališnu literaturu«. Njoj je zadaća, da se brine za katoličke komade u kato-

ličkim društvima. Toj su centrali obećali svoju pomoć i veliki njemački nakladnici u Bachem-Kölnu, Habel-Regensburgu, Tyrolia-Münchenu, Vollmer-Münsteru. Pa već ove godine 1927. izlazi po svoj prilici zajednički popis dosada izdanih igrokaza, koga će besplatno dati društvima.

U samoj Njemačkoj pokreće gibanje za katolička prikazivanja njemački katolički Savez gospoda u svom časopisu »Die christliche Frau« redovitim programatskim kazališnim kritikama i nizom predavanja o kršćanskim kazališnim problemima, koje drži najprije u pojedinim kotarevima grada Berlina.

Napose se u tom ističe isusovac P. Wiesebachs, pisac i predavač sa svojim predavanjima u Tübingenu, koja drži akademski izobraženim ljudima o impresionizmu, expresionizmu i mješovitim kazalištima.

Nadalje se bavi ovim pitanjem »Volksbund« u Düsseldorfu i glasilo »Blätter für Laienspiel«. Vrijedan je pažnje članak od dra Nobela »Theater aus dem Glauben« u II. svesku 3. godišta. A oficijelni organ njemačkoga kazališnoga udruženja »Der neue Weg« donosi u I. svesku godine 1927. zanimiv članak od profesora Gregorija pod naslovom »Der Schauspieler und die Kirche«. Isto tako imade u novembarskom prvom broju 1926. veoma zgodan članak od Hedviga Wangela »Vom Theater und socialer Arbeit«. Jedan i drugi članak pokazuje, koliko imade u Njemačkoj u kazališnom udruženju smisla za kršćansku pozornicu.

Ipak je Njemačka daleko za prije spomenutim zemljama. Posljednje dvije godine počeo je i »Glauben und Wissen« posvećivati pažnju ovomu kršćanskomu kazališnomu gibanju.

Kad bi smo htjeli da sastavimo bilancu sličnoga nastojanja kod nas, onda bi se morali ograničiti samo na diletantske predstave i takove sekcije naših katoličkih organizacija. A o kakovom pravom kazališnom kršćanskom pokretu se ne može zasada ni govoriti. Slovenci vrše tek neki upliv na svoje kazalište svojim javnim katoličkim mišljenjem. No kod njih je jak pokret za katoličku pučku pozornicu, koji je izdao već više svezaka raznovrsnih igrokaza, u kojima luči većinom igrokaze muškim ulogama od igrokaza sa ženskim ulogama. Svi su pisani u katoličkom duhu, jer su priredivani za pozornice katoličkih organizacija i s jednom izvjesnom moralnom i pedagoškom tendencijom.

Mi Hrvati posizemo za prijevodima iz slovenskoga, a ponešto i iz njemačkoga jezika. Nade se tu i tamo po koji komad napisan izvorno na hrvatskom jeziku. Ali je šteta, što se dosada nije nitko prihvatio sistematskoga rada oko sakupljanja i izdavanja i tog malog broja katoličkih igrokaza, što se izvode na pojedinim našim katoličkim organizacijskim pozornicama. Hrvatski katolički narodni savez u Zagrebu je načinio tek nekoliko pokusa u tom.

Sada, kad je Hrvatski katolički narodni savez postao centrala Katoličke akcije, trebao bi bez sumnje, da organizira ovaj lijepi i uzgojni posao, koji danas često imade jači upliv na široke mase, nego li i same propovijedi i crkvene svečanosti, od kojih ih odbijaju današnje rastrovane prilike. A danas već i u sela zalaze indiferentne prosvjetne organizacije s predstavama svojih nazora: kad bi samo i to bilo, nego dolaze upravo sa sadržajem, gdje se smijeh i ruglu izvrgava i historija i pojedine svetinje katoličke Crkve.

Subvencioniranje spomenutoga potlivata je jedino u pitanju, dok bi se sve ostalo lako uredilo.

U gradovima kao što je Zagreb trebalo bi stvoriti diletantsku družinu od najboljih predstavljača i pobrinuti se, da se dvorana sv. Jeronima svake nedjelje po dva puta okupira katoličkim igrokazima. To bi bio jedan način pastoralnoga rada, kojim bi se morali što prije pozabaviti gradski župnici i duhovnici pojedinih katoličkih organizacija, da odvrate vjernike u što većem broju od današnjih kina i kazališta, koja sve više nepovoljno zadiru u uzgoj širokih masa i truju naše socijalne prilike, a odvrćaju od crkve. Pokojni dr. Krek je i sam pisao po koji komad za slovensku pučku pozornicu, toliko je važni uzgojni momenat vidio u tom radu. A evo i pariški dušobrižnici pokazuju svojim kongresom, kako je to važno pastoralno pitanje u današnje doba.

2. Kino.

Još veću štetu donose u uzgoju današnjega društva kina, nego li kazališta. Razlog je tomu taj, što su ulaznice mnogo pogodnije tako, da i siromah može lako toliko da smogne, da se pozabavi u kinu. Drugi je razlog, što kino radi uvijek i prije i poslije podne i gotovo svaki sat se izmjenjuje publika. Treći je razlog, što su današnja kina trgovačka poduzeća, pa idu zatim, da ugone ukusu publike samo zato, da što više zasluže gospodari. Toga radi je odmah u početku uspjelo kinogospodarima, da sklope prijateljstva s tehničarima, koji će im usavršiti strojeve, da budu što zgodniji za zabavu. Ispočetka su ih upotrebljavali na godišnjim vašarima i onim zgodama, kad je strka ljudi velika. Poslije su ih prenijeli u varijeteje u velikim gradovima, da predstavljaju žive slike i kretnje pojedinih osoba. Istom, kad je poradi napretka tehnike postalo to zajedničko dobro mnogih tvornica i gospodara, nastala je silna konkurencija. Tada su počeli pomišljati na nove puteve i filmovanje umjetničkih djela i djela svjetske literature, da se tako za kino zainteresuje i inteligentnija publika. U tom je kino tako pošao naprijed, da je prijetila i pogibao kazalištima. Držalo se još pred kratko vrijeme, da će kino zamijeniti sasvim kazalište i pozornicu, premda se na pozornici ne prikazuje samo nego i govori. Na pozornici stvaraju scene i situacije riječi piščeve, koje ne mogu, da

izadu izvan opsega dasaka pozornice, nego je sputana tom okolnošću i fantazija piščeva i sloboda kretanja glumačkoga. Kod filma misli autor samo slikama, a u tom fantazija njegova nije sputana na mjesto ili prostor, jer nema točno omeđeno djelovanje, zato je kino kadar da daje najfantastičnije prizore neobuzdane mašte. I kad su počeli inscenirati drame i opere za kino, odmah se opazilo, da kod svega toga manjka riječ autorova, koja slika u fantaziji gledaoca mnogo toga, što samo gledanje nije kadro da nadomjesti. Snizivanje umjetnosti dramske na same pojedine slike, oduzelo joj je umjetničku vrijednost, a time i odbilo nabražene slojeve zauzete za umjetnička dramska stvaranja, od kino-predstava.

Filmska je industrija ubrzo opazila svoju nemoć u tom, pa je pošla novim smjerom, smjerom filmovanja romana. Iz romana se vade slike, kojima se pridodaje kratki tekst, u kom se iznosi ukratko tok pripovijesti. No sva je uzgojna opasnost baš u tome, što se uz kratki sadržaj slikama utiskuju u fantaziju odviše žive scene, koje imaju trajniju vrijednost, nego samo čitanje romana. Time podražuju i uzdižu sjetilnost u gledaoca do vrhunca njezine snage, do abnormalnosti, kojoj se ne može tako lako i brzo otići, pa pod njezinim jakim uplivom prosuduje sebe, svoju okolicu i život uopće. To je i razlog tolikim moralnim abnormalnostima naročito u mladeži.

Ovaj veliki upliv filma poradi njegove zornosti i neograničene svestranosti pokušali su pedagozi, da izrabe u kulturne i znanstvene svrhe. Tim veće je to nastojanje, što se filmom dadu da prenesu i najudaljeniji krajevi i najviši bregovi i sve uredbе socijalne i ekonomske i higijenske. Danas postoji jaka borba između ovoga nastojanja i nesavjesnih nastojanja za dobitkom većine kinskih poduzeća. Dobitak je onaj motiv, koji pokreće spekulacije filmske, da prireduju predstave, što pogoduju ljudskoj čežnji za uživanjem u iluzijama makar te bile potpuno karnalne prirode. Domovina ovakvih filmova jest Amerika, pa se i to nastojanje zove »amerikanizam«. Rame uz rame s takovim filmovima ide i takova štampa, pa jedan i drugi faktor traže i nalaze sve dublje korijenje u srednjim i najnižim slojevima ljudskim.

Cilj je današnjoj borbi, u koju je zašlo kulturno filmsko gibanje, da otvori oči najširim slojevima, da je čovjekova svrha mnogo viša nego li je sjetilno uživanje i zabava. Doduše i ovo kulturno gibanje hoće da izrabi sva fantastička sredstva, koja su kadra da dočaraju put, kojim se konačno dolazi do kulturnog cilja nekom predstavom, ali je ono sjetilno i karnalno privlačivije, kojim se služe protivnici. Danas se prikazuju već narodne priče i gatke sa svim fantastičkim mogućnostima. Učenjaci svih mogućih struka služe se filmom i donose pred publiku najzanimivije odlomke iz prirodnih znanosti, geografije, higijene i t. d. Na ovaj savremeni način traži se puk, da ga se prosvijetli i digne, jer to danas u sjetilno doba je najpristupačnije sredstvo za pouku.

Ako i ima to kulturno filmsko gibanje plemenitu humanu svrhu da digne čovjeka nad sjetilno uživanje i da mu označi višu svrhu na zemlji, ipak njegovo nastojanje ne će potpuno uspjeti, ako ne uzme u obzir najjači faktor u uzgoju i podizanju naroda, a to je religija, koja je kroz vijekove uzgajala i vodila narode k pravoj i istinitoj prosvjeti. Samo kinske predstave, koje ne ruše i ne razgrađuju, nego grade ono, što traže moralni principi jedine prave katoličke religije, kadre su ne samo da vode k pravoj prosvjeti, nego da potaknu najjačom sankcijom svojom do čežnje za najvišim idealima čovječanstva, koje rode pravom i istinitom prosvjetom.

Zato postoje već danas društva za katoličke filmove (Leo Film Gesellschaft München), kojima je zadaća da uzgajaju u katoličkom duhu. Gledao sam u Francuskoj u Lurdu katolički kino i predstave njegove, kako blagotvorno djeluje na gledaoce!

Dok katolici nemaju svojih kina, možda bi duhovnici i dušobrižnici grada Zagreba mogli stupiti u pregovore s kojim poduzećem, da na blagdane i svetkovine priređuju dobre komade, koji bi se posjetiocima kina mogli preporučiti na crkvenim vratima oglasima.

Danas imade i ručnih kina, koje bi mogle imati pojedine katoličke organizacije. Imade i katoličkih filmova i zabavno-poučnih, pa bi se i ovim pitanjem trebali da pozabave pastores animarum, naročito u gradovima, gdje je pogibao od kina tako velika.

